

Vlaanderen
is sterk in cijfers

MEMORDANDUM 2024-2029

7 juni 2024

RVOS

**RAAD VOOR VLAAMSE
OPENBARE STATISTIEKEN**

rvos.secretariaat@vlaanderen.be
vlaanderen.be/statistiek-vlaanderen

Vlaanderen moet blijven investeren in kwaliteitsvolle data en openbare statistieken. Brede gebruikersinspraak is daarbij onmisbaar. Dat is de kernboodschap die de Raad voor Vlaamse Openbare Statistieken (RVOS) meegeeft aan de volgende Vlaamse Regering.

RVOS is sinds 2016 het adviesorgaan van statistiekgebruikers. In de RVOS zijn drie groepen gebruikers vertegenwoordigd: (1) de academische wereld, (2) de socio-economische gemeenschap en het middenveld en (3) Vlaamse en lokale overheden.

In dit memorandum duidt de RVOS het grote beleidsmatig en maatschappelijk belang van openbare data en statistieken en van gebruikersinspraak binnen het netwerk Statistiek Vlaanderen (SV). Sinds de oprichting van SV is al veel gerealiseerd. Maar blijvende inspanningen zijn nodig. Specifieke knelpunten die gebruikers signaleren moeten worden opgelost (fix) en tegelijk worden gebruikt als beleidsinput voor de oplossing van structurele problemen die zich bij meerdere gebruikers voordoen (solve).

Voortbouwend op eerder uitgebrachte adviezen formuleert de RVOS tien werkpunten voor de volgende regeerperiode:

1. Zorg voor een overkoepelende en structurele aanpak.
2. Versterk de communicatie over de beschikbaarheid van Vlaamse statistieken.
3. Verbeter de toegang tot microdata.
4. Werk verder aan standaarden.
5. Stimuleer een cultuur van open data en datadeling.
6. Expliciteer de noden van de statistiekfunctie.
7. Werk aan datageletterdheid, partnerschappen en opleidingen voor meer onderbouwd beleid.
8. Vermijd een verkokerd statistiekbeleid.
9. Zet in op intensere samenwerking met de federale overheid en de lokale besturen.
10. Versterk de wisselwerking met actoren buiten de overheid.

Wij hopen dat onze analyse en vragen kunnen inspireren en leiden tot een verdere versterking van de beschikbaarheid en het gebruik van openbare data en statistieken in Vlaanderen.

Peter Van Humbeeck
Voorzitter RVOS

Marije Nouwen
Secretariaat RVOS

Zet in op kwaliteitsvolle openbare statistieken

Voorstellen van gebruikers voor de regeerperiode 2024-2029

Vlaanderen moet blijven investeren in kwaliteitsvolle data en openbare statistieken. Brede gebruikersinspraak is daarbij onmisbaar. Dat is de kernboodschap die de [Raad voor Vlaamse Openbare Statistieken](#) (RVOS) meegeeft aan de volgende Vlaamse Regering.

Beleidsmatig en maatschappelijk belang

Het netwerk Statistiek Vlaanderen doet bijzonder belangrijk en relevant werk om te zorgen voor kwaliteitsvolle statistieken. Want statistieken - en data meer in het algemeen - zijn van groot beleidsmatig en maatschappelijk belang:

- Ze zijn essentieel voor goed bestuur. Data en statistieken zijn nodig om het beleid goed te onderbouwen, in alle fasen van de beleidscyclus. Ze vormen bovendien de basis voor andere vormen van *evidence* zoals wetenschappelijk onderzoek, beleidsevaluatie of advies van experts.
- Ze zijn essentieel voor onze parlementaire democratie. Ze zorgen voor transparantie over het beleid en de resultaten, en dus voor verantwoording aan de burger.
- Ze zijn ook belangrijk in een bredere notie van democratie, om het maatschappelijk debat te voeden, te vermijden dat discussies ‘feitenvrij’ worden gevoerd of dat fake news de vrije baan krijgt.
- Tot slot is er de digitale transitie. Die heeft de waarde voor de economie en de samenleving verhoogd van de grote hoeveelheden data die worden verzameld en geproduceerd.

Het belang van data en statistieken gaat dus veel verder dan *evidence informed policy making*. De stem van gebruikers en van actoren buiten de overheid is erg belangrijk om de waarde van investeringen in statistieken en data voor een *evidence informed society* te benadrukken.

Blijvende inspanningen nodig

Sinds de oprichting van het netwerk Statistiek Vlaanderen (SV) is al veel gerealiseerd. Het Vlaams Statistisch Programma en de jaarprogramma's worden steeds ambitieuzer en de Vlaamse overheid heeft onder het voorzitterschap van Digitaal Vlaanderen (DV) en de Vlaamse Statistisch Autoriteit (VSA) gewerkt aan een Vlaamse datastrategie. Er zijn intussen ook jaarlijkse actieplannen die daar verder uitvoering aan geven.

Toch ligt er vanuit gebruikersperspectief nog veel werk op de plank. In de Open, Useful, and Re-usable data Index van de OESO die peilt naar de beschikbaarheid van goede beleidsdata bijvoorbeeld, staat België in 2023 slechts op plaats 30 van 36.

Specifieke knelpunten die individuele gebruikers signaleren moeten worden opgelost (*fix*) en tegelijk worden gebruikt als beleidsinput voor de oplossing van structurele problemen die zich bij meerdere gebruikers voordoen (*solve*).

Die structurele uitdagingen gaan vooral over:

- De beschikbaarheid van de data. Want belangrijke datasets ontbreken nog.
- De kwaliteit en tijdigheid. Er zit soms veel vertraging op de data, tot meerdere jaren, waardoor hun relevantie voor onderzoek en beleid vermindert.
- De vindbaarheid en ontsluiting. Het is voor gebruikers soms onduidelijk welke data en statistieken er nu juist beschikbaar zijn. Data zijn ook nog te weinig beschikbaar onder de vorm van open data.
- De gebruiksvriendelijkheid van de procedures. Daardoor kost het soms veel moeite om toegang te krijgen tot data, in het bijzonder wanneer het gaat om data-aanvragen met persoonsgegevens.
- De fragmentatie. Datareeksen zitten verspreid over entiteiten en bestuursniveaus en vertonen verschillen, waardoor het een hele uitdaging is om datakoppelingen op te zetten. Er is te weinig aandacht voor dataverzameling en analyse van domein- of bestuursniveau overschrijdende thematieken– en zo'n transversale beleidsuitdagingen zijn er steeds meer.
- Te beperkte datadeling. Er is een silocultuur doordat entiteiten nog te veel gericht zijn op wat ze zelf met hun eigen data kunnen doen en te weinig oog hebben voor wat er allemaal nog mogelijk is met hun data in beleid, onderzoek en economie en samenleving.

De nadelige gevolgen van deze situatie zijn concreet. Dat bleek naar aanleiding van de Vlaamse Brede Heroverweging en het blijkt ook uit de lopende uitgaventoetsingen. Door een gebrek aan data is het dikwijls erg moeilijk om op vragen over effectiviteit en efficiëntie van het beleid en de uitgaven te antwoorden.

Het blijkt ook uit actuele beleidsdiscussies, zelfs rond grote maatschappelijke problematieken. Zo wordt hard ingezet op een werkzaamheidsgraad van 80% door activering van de zogenaamde arbeidsmarktreserve maar er zijn geen goede data over de samenstelling van de groep niet-beroepsactieven; de betaalbaarheid van kwaliteitsvol wonen staat onder druk op alle segmenten van de woningmarkt, en we gaan enorm veel gebouwen moeten renoveren om aan de klimaatdoelstellingen te voldoen, maar we hebben geen goede cijfers over het aantal wooneenheden, over de private huurmarkt of over de renovatiegraad van woningen; enz.

RVOS als partner

In het netwerk Statistiek Vlaanderen is de stem van gebruikers cruciaal, want:

- Gebruik van data is de hoofdreden waarom data worden verzameld. Data verzamelen die niet worden gebruikt of gevraagd is weinig relevant. Er moet dus zicht zijn op het gebruik en op de behoeften van gebruikers. Dat moet ook helpen om keuzes te maken en prioriteiten te leggen.
- Gebruikers zijn belangrijk om feedback te geven, problemen te signaleren en druk te houden op het systeem om systematisch te verbeteren. Gebruikers hebben daarbij een ander perspectief dat verrijkend kan zijn, bv. omdat ze niet kijken naar bevoegdheden van kokers of naar beleidsniveaus.
- Gebruikers hebben soms goede ideeën over hoe het beter kan, zoals onderzoekers die via internationale projecten ook ervaring hebben met hoe de data-infrastructuur en data-aanvraagprocedures in andere landen werken.

De RVOS is een belangrijk onderdeel van het ecosysteem rond statistiek in Vlaanderen. De wettelijke taak van RVOS is advies uitbrengen over het statistische programma en over het kwaliteitsbeleid voor de Vlaamse openbare statistieken. In 2022 kreeg RVOS naar aanleiding van de Vlaamse datastrategie een ruimere taak toegewezen voor het versterken en verbeteren van gebruikersinspraak, niet enkel rond statistieken maar ook rond data.

Tien concrete werkpunten

Voortbouwend op eerder uitgebrachte [adviezen](#) wenst de RVOS tien werkpunten voor de volgende regeerperiode naar voor te schuiven:

1. **Zorg voor een overkoepelende en structurele aanpak.** De Vlaamse datastrategie en het Vlaams Statistisch Programma moeten gaandeweg de belangrijkste knelpunten wegwerken in de beschikbaarheid, verzameling, kwaliteit, vindbaarheid, koppeling, ontsluiting en toepassing van data en statistieken. Dat moet ervoor zorgen dat meer en relevantere statistieken en overheidsdata ter beschikking kunnen worden gesteld en effectief worden gebruikt voor beleidsonderzoek, beleidsvoorbereiding en beleidsevaluatie en voor verdere optimalisering van de publieke dienstverlening. Om dat te bereiken, is de rol van de centrale instanties (Digitaal Vlaanderen en de Vlaamse Statistische Autoriteit) erg belangrijk, alsook structureel overleg en informatie-uitwisseling met gebruikers om de dynamiek gericht op systematische verbetering te verzekeren. Daarnaast moeten beleidsdomeinen en entiteiten worden ondersteund in de opmaak en uitrol van een eigen volwaardig statistiekbeleid en datastrategie om de huidige maturiteitsverschillen weg te werken en de onderlinge synergie en samenwerking te bevorderen. Dat vergt volgens de RVOS ook een betere balans tussen de rol van entiteiten en de VSA (met sterkere hefboomen voor de VSA).
2. **Verbeter de communicatie over de beschikbaarheid van Vlaamse statistieken.** De VSA moet meer inzetten op de communicatie over de beschikbaarheid van statistische producten zodat gebruikers er weet van hebben en eenvoudig en snel toegang krijgen tot gedetailleerde statistieken en metadata. Bij het uitbouwen van een publicatiehub moet de VSA ook rekening houden met de verschillende stappen die beleidsmedewerkers doorlopen in het kader van onderbouwd beleid.
3. **Verbeter de toegang tot microdata.** De RVOS vraagt dat de statistieken op een zo gedetailleerd en geografisch zo laag mogelijk niveau ter beschikking worden gesteld aan gebruikers, zo veel mogelijk onder de vorm van open data. De RVOS verwacht dat de VSA de toegang tot microdata faciliteert door duidelijkheid te scheppen in de mogelijkheden en te volgen procedures bij de VO-entiteiten en door toegangsmogelijkheden zoals remote access, safe room en remote execution te stimuleren. Dit houdt ook in dat gegevens beschikbaar worden gesteld tot op het regionale, lokale of sublokale niveau. Dat wordt steeds belangrijker in het kader van de door de Vlaamse Regering vooropgestelde regiovorming die momenteel wordt uitgerold. Er zou ook duidelijkheid moeten komen over de wenselijkheid en haalbaarheid van grensoverschrijdende statistieken. Het is daarbij belangrijk om dubbel werk en dubbele infrastructuur bij de Vlaamse Overheid en tussen de Vlaamse en provinciale en lokale overheden te vermijden. Ook om meer algemeen (beleidsdomeinoverschrijdende) statistiekproductie te ondersteunen, is er nood aan de juiste infrastructuur die verschillende gegevenstypes (bijvoorbeeld administratieve en surveygegevens) kan koppelen.
4. **Werk verder aan standaarden.** Er is nood aan duidelijke en coherente standaarden die microdata kunnen vertalen naar duidelijke statistieken. Deze standaarden moeten

overheidsbreed gedragen, toegepast en gevalideerd worden. De VSA zou statistische standaarden, protocollen, definities en classificaties breed moeten communiceren en, waar nodig, informatie en documentatie aanleveren om deze te implementeren in beleidsvoering. De VSA zou tevens op zoek moeten gaan naar de juiste instrumenten om aan kwaliteitsbewaking van statistieken en metadata te doen in een decentraal statistieksysteem. De instrumenten voor psychometrische validatie van Eurostat kunnen hier dienen als leidraad. Wanneer classificaties bestaan (zoals NACE-codes, sectorconvenanten, adressen, geo-coördinaten, statistische sectoren) moeten die op een doorgedreven manier onder de aandacht gebracht worden van beleidsmedewerkers om statistiekproductie te faciliteren. Bovendien is overheidsbrede opname van gangbare definities in OSLO-standaarden nodig (zoals definities van een actief dossier, eenheden, subsidie, gebouw). De VSA zou ook een kwaliteitslabel kunnen uitwerken, dat zowel voor de producten van de VO-entiteiten als voor de hergebruikers van deze statistieken de kwaliteit beter zichtbaar maakt. Ook voor de websites waarop statistieken worden gepubliceerd zouden er best richtlijnen of kwaliteitsstandaarden komen, incl. voor de toegang tot de achterliggende brondata en historische datareeksen. Dit wordt des te belangrijker als de entiteiten verantwoordelijk gaan worden voor de publicatie van hun statistieken die op de VSP-lijst staan en (enkel) kernstatistieken worden gepubliceerd op de koepelwebsite van het netwerk SV zelf.

5. **Stimuleer een cultuur van open data en datadeling.** Dat moet vermijden dat overheidsentiteiten te veel gericht zijn op wat ze zelf met hun eigen data kunnen doen en ze de toepassingsmogelijkheden en het maatschappelijke potentieel van brede datadeling onderschatten. Meer open data en datadeling moet - met respect voor privacy, veiligheid en bescherming van vertrouwelijke of commercieel gevoelige informatie - zorgen voor effectiviteits- en efficiëntiewinsten, innovaties, nieuwe samenwerkingsverbanden en vernieuwende producten en diensten met interessante gebruiks- en marktopportunities bij zowel overheden als andere actoren. De VSA zou kunnen fungeren als centraal aanspreekpunt zodat VO-entiteiten de GDPR-regelgeving correct naleven (en die niet gebruiken als alibi om geen data te delen) en dat juridische kwesties uitgeklaard worden voor innovatieprojecten. DPO's en juristen moeten steeds betrokken worden bij het uitdenken en uitwerken van oplossingen op technische en ethische vraagstukken.
6. **Expliciteer de noden van de statistiefunctie.** Mogelijks kunnen VO-entiteiten zich beroepen op een gebrek aan middelen en personeel om tekortkomingen in hun statistiekbeleid te verantwoorden en niet in te gaan op bepaalde gebruikersvragen. Dat is nu al een *bottle neck* bij sommige entiteiten. De uitdaging van middelen en capaciteit moet op tafel worden gelegd, o.a. door het expliciteren van wat de statistiefunctie binnen entiteiten inhoudt en op te nemen in functieomschrijvingen en takenpakketten. De VSA heeft een rol om werk van de entiteiten uit handen te nemen, door samen met de entiteiten projecten of opdrachten op te nemen of te organiseren (bv. rond gebruikersinspraak) of de dienstverlening aan entiteiten en gebruikers verder uit te bouwen rond bv. delen van data, koppelen van data, TTP-rol.
7. **Werk aan datageletterdheid, partnerschappen en opleidingen voor meer onderbouwd beleid.** De VSA moet de Vlaamse statistiekproducenten ondersteunen in het opzetten van partnerschappen en het uitwerken van trajecten op maat om Vlaamse en lokale beleidsmakers en beleidsmedewerkers te ondersteunen die onderbouwd willen werken. Binnen deze samenwerkingen moeten beleidsvragen en de benodigde statistieken duidelijk gedefinieerd en uitgewerkt worden, al vanaf de conceptfase. Want goede samenwerking tussen

beleidsmedewerkers met een beleids- of statistiekvraag en statistiekleveranciers en onderzoekers vergt meer dan een enkele bijeenkomst aan de start van een onderzoek. Ook voor het bekomen van conclusies en beleidsaanbevelingen aan de hand van cijfers, statistieken of onderzoek zouden verschillende profielen meer moeten samenwerken – binnen én buiten de overheid – om correcte conclusies te bekomen. Het trekken van correcte conclusies is immers essentieel voor de geloofwaardigheid en duurzaamheid van onderbouwd beleid. Bovendien moet het netwerk SV, samen met lokale actoren, werk maken van trainingen en studiedagen gericht op het bekomen van de nodige verdere statistische en samenwerkingscompetenties bij beleidsmedewerkers die al meer statistisch geletterd zijn.

8. ***Vermijd een verkokerd statistiekbeleid.*** De RVOS wijst op de gebruikersnood aan data en statistieken rond thematieken die twee of meer beleidsdomeinen en/of bestuursniveaus doorkruisen. Heel wat belangrijke maatschappelijke uitdagingen zijn immers meerlagig en complex. Thematieken die twee of meer beleidsdomeinen en/of bestuursniveaus doorkruisen, geraken nu moeilijker op de agenda omdat entiteiten wellicht in eerste instantie de klemtoon leggen op de eigen prioriteiten en de gebruikersinspraak primair organiseren rond de eigen bevoegdheidsdomeinen. De RVOS vraagt om verder te bekijken hoe een entiteitsoverschrijdend debat met statistiekgebruikers kan worden georganiseerd. Wellicht gebeurt dat best door eerst op enkele goed gekozen snijpunten het overleg te organiseren, om daar lering uit te trekken voor een werkbare aanpak die vervolgens gaandeweg verder kan worden uitgerold.
9. ***Zet in op intensere samenwerking met de federale overheid en de lokale besturen.*** Interbestuurlijke coördinatie en uitwisseling van data en statistieken is cruciaal omdat relevante data vaak (reeds) op een ander niveau worden verzameld en er veel interferenties zijn tussen bevoegdheden. Dat betekent dat veel samenwerking en datadeling nodig is om effectief beleid te ontwerpen en te evalueren. In het bijzonder vraagt de RVOS dat de VSA een actieve rol zou opnemen om aanslepende problemen met de toegang tot federale sociale zekerheidsdata op te lossen.
10. ***Versterk de wisselwerking met actoren buiten de overheid.*** Actoren buiten de overheid beschikken vaak over veel data die ook voor publieke doeleinden erg relevant zijn en soms sneller en accurater een zicht kunnen bieden dan de gangbare overheidsdatabanken en openbare statistieken. Het gaat dan zowel om big data als data bij private bedrijven, intermediairen en semipublieke dienstverleners zoals banken, mutualiteiten, uitbetalingsinstanties, energieleveranciers, telecomoperatoren enz. Omgekeerd beschikken overheden over heel wat data die erg nuttig zijn voor zgn. secundair gebruik voor wetenschappelijk onderzoek, innovatie en nieuwe commerciële producten en diensten. O.a. de Europese Data Act en de European Health Data Space (EHDS) moedigen de uitwisseling en het hergebruik van zulke data aan. De RVOS meent dat de VSA en het netwerk SV een belangrijke rol kan spelen in het versterken van die wisselwerking en het verspreiden van goede voorbeelden en praktijken binnen en buiten de overheid.